

IMPLEMENTATIE IN HET BELEID: VLAAMSE VISIE

ir. R. DE PAEPE
Secretaris-generaal van het
Departement Leefmilieu en
Infrastructuur
Minister van de Vlaamse
Gemeenschap

1. INLEIDING

Het ecologisch herstel van de Schelde is voor haar oeverlanden een prioriteit van eerste orde.

De Schelde is een unieke rivier. Het is niet alleen een typische vlakland-regenrivier, het is ook één van de langste getijderivieren van West-Europa. Van de totale lengte is bijna de helft onderhevig aan getij.

De Schelde ontspringt in Frankrijk op 100 meter hoogte boven de zeespiegel en doorstroomt drie verschillende landen of gewesten. Van de totale oppervlakte van het stroomgebied (20.331 km²; ligt 33 % in Frankrijk, 63 % in België en 4 % in Nederland. 43 % van het Scheldegebied is, binnen België, gelegen in Vlaanderen, 19 % in Wallonië en 1 % in Brussel.

In dit artikel zal ik het alleen hebben over het beleid dat in Vlaanderen uitgestippeld werd voor het ecologisch herstel van de Schelde. Sinds de eerste fase van de Gewestvorming in 1980 in België behoort het milieubeleid toe aan de drie Gewesten, nl. Vlaanderen, Wallonië en Brussel. Het is nochtans duidelijk dat een waarachtig actieplan tot herstel van de ecologische functies van de Schelde pas kan door een solidaire internationale aanpak.

Ik kan hier formeel bevestigen dat Vlaanderen bereid is samen te werken met andere landen en Gewesten om te komen tot een samenwerking bij het beheer van de Schelde, zoals dit reeds bestaat voor de Rijn. Dit gebiedenbeleid bevat niet alleen samenwerking vanuit ecologisch standpunt, maar ook samenwerking voor het behoud en verbetering van de maritieme toegankelijkheid van de havens Vlissingen, Terneuzen, Gent en Antwerpen. Een dergelijk actieplan moet met spoed tot stand komen.

2. EEN VEELZIJDIGE RIVIER

Het ecologisch herstel van de Schelde moet worden gezien tegen een achtergrond van multifunctionaliteit, die deze rivier kenmerkt.

De primaire functie die de Schelde vervult,

bestaat in de evacuatie van het overtollige oppervlaktewater naar zee. Een groot aantal punt- en diffuse verontreinigingsbronnen veroorzaken een kwaliteitsverlies van het water, waardoor de waarde van het ecosysteem in mindere of meerdere mate teloor gaat. De aanwezigheid van grote hoeveelheden sedimenten, waarop verontreinigingen kunnen worden gebonden, kregen een verschuiving van de vuilvracht teweeg van de waterfase naar de waterbodem. Deze problematiek kent in de Schelde een bijzondere dimensie.

Het bovendeel in de Westerschelde is bijzonder klein, zeker vergeleken met het vloedvolume. De gemiddelde zoetwaterafvoer te Vlissingen bedraagt ca. 9 miljoen m³ per dag, het gemiddeld vloedvolume ca. 1 miljard m³/getij.

Reeds in een ver verleden creëerde de mens, door de introductie van de vlot- en de scheepvaart een tweede functie, die steeds belangrijker werd naarmate de explosief groeiende economie een steeds toenemende transportcapaciteit vereiste. De Westerschelde vormt als scheepvaartroute een belangrijke economische slagader voor Vlaanderen. De hiervoor vereiste baggerwerken kunnen in bepaalde omstandigheden een tijdelijke omkering van het hierboven vermelde proces, en in het geval van terugstorten van de specie, een ruimtelijke verplaatsing van de aanwezige verontreinigingen, veroorzaken.

De toeristisch-recreatieve functie kan slechts tot ontplooiing komen in een evenwichtig en gezond ecosysteem, maar vormt tevens een potentiële bedreiging ervoor. De natuurfunctie van een rivier zoals de Schelde heeft uiteraard altijd bestaan, maar krijgt pas recent de aandacht die ze verdient, vanaf het moment dat ze bedreigd werd door de overige drie functies.

Bij het streven naar een ecologisch herstel van de Schelde moeten deze vier functies opnieuw in evenwicht gebracht worden.

3. AANGRIJPINGSPUNTEN VOOR HET BELEID INZAKE HET ECOLOGISCH HERSTEL

Indien de kwaliteit van een estuarium milieu zoals dat van de Schelde in nadelige zin wordt beïnvloed, dan gebeurt dat door ongewenste neveneffecten van de functies waterafvoer en de baggerwerken ingevolge de scheepvaart.

Het milieubeleid zal meer efficiënt zijn naarmate het de ongewenste effecten in een zo vroeg mogelijk stadium van hun optreden tegenwerkt of hun totstandkomen helemaal onmogelijk maakt.

Daarbij kan theoretisch willekeurig diepgaand worden ingegrepen zoals de volgende, niet-limitatieve reeks duidelijk zal maken: verbeteren van de kwaliteit van het oppervlaktewater, terugdringen van de verontreinigingsvracht aan de bron, opzetten van een waterzuiveringsprogramma, ontwikkelen van schone productieprocessen, creëren van een gewijzigd consumptie- en/of bestedingspatroon, ...

Praktisch moet het beleid een stapsgewijze aanpak volgen, omdat enerzijds alle stadia moeten doorlopen worden en anderzijds de implementatie moeizamer en langdurig wordt naarmate men verder in een reeks van mogelijke maatregelen doordringt.

Concreet betekent dit dat een ecologisch herstelbeleid noodgedwongen moet starten met een programma van waterzuivering, niet alleen voor wat de waterafvoerfunctie betreft, maar ook voor wat het baggeren aangaat. De verontreiniging van de sedimenten en dus van de baggerspecie is immers een rechtstreeks gevolg van de verontreiniging van het oppervlaktewater. Dit neemt echter niet weg dat een coherent milieubeleid een luik sanering van waterbodems moet bevatten teneinde de sinds jaren gecumuleerde vuilvracht uit het verleden, weg te werken.

Daarnaast moet een herstelbeleid ook oog hebben voor morfologische aspecten. In het vervolg van mijn betoog zal ik opeenvolgend op deze aspecten ingaan.

4. NAAR EEN INTEGRAAL WATERKWALITEITSBELEID

4.1. Uitgangspunten

Het uiteindelijke doel van het waterkwaliteitsbeleid in het Vlaamse Gewest is het herstel van de oorspronkelijke, natuurlijke toestand van de waterlopen in het algemeen en van de Schelde in het bijzonder.

De Schelde kan niet los worden gezien van haar zijbekkens, die voor een groot gedeelte verantwoordelijk zijn voor de slechte waterkwaliteit van deze rivier. Sanering van de zijbekkens is ook noodzakelijk om migratie van organismen vanuit de Schelde naar stroomopwaartse delen mogelijk te maken, die vaak een belangrijke rol spelen in het ecologisch netwerk.

Deze doelstelling reikt duidelijk verder dan de fysico-chemische toestand van het waterig milieu, en omvat eveneens aspecten zoals: structuurkenmerken, overmorfologie en -begroeiing, waterbodembodem, ... Het bereiken van een bepaalde waterkwaliteit is wel een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde voor het tot standkomen van een evenwichtig ecosysteem.

Niettemin dient het waterzuiveringsbeleid te starten met het vaststellen van kwaliteitsdoelstellingen. Het milieubeleidsplan voor Vlaanderen dat in 1989 door de Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Natuurbehoud en Landinrichting werd gelanceerd definieert naast een basiskwaliteit een aantal functiegerichte kwaliteitsdoelstellingen, die uiterlijk tegen 1 juli 1995 moeten bereikt zijn.

4.2. Kwaliteitsdoelstellingen

De basiskwaliteit kan worden beschouwd als de minimumgrens voor de bescherming van de levensgemeenschappen in het water en de menselijke gebruiksfuncties. Indien aan deze basiskwaliteit wordt voldaan, treedt geen waarneembare overlast aan verontreiniging op en worden aan de waterorganismen voldoende levenskansen geboden.

Vele van de leefmilieu-aspecten hebben een grensoverschrijdend karakter: een groot gedeelte van de in Vlaanderen ervaren waterverontreiniging bv. vindt haar oorsprong buiten de gewestgrenzen, zoals ook wij een belangrijk gedeelte van onze waterverontreinigende emissies naar onze noordburen exporteren.

Ik hoef hier niet te gaan uitleggen dat de EG in die geest werk heeft gemaakt van een hele reeks van milieuvorderingen die vandaag voor ons bindende kracht hebben. In uitvoering hiervan heeft de Vlaamse Regering op 21 oktober 1987 de Vlaamse oppervlaktewateren aangewezen met een bijzondere bestemming gaande van zwembadwater over drinkwaterwinningen en schelpdierwater tot viswaters.

Verdergaand dan datgene wat de EG-richtlijnen ter zake voorschrijven, heeft de Vlaamse Regering op 21 oktober 1987 evenwel ook de basiskwaliteitsnormen vastgesteld voor alle Vlaamse oppervlaktewateren.

De praktische hantering van kwaliteitsdoelstellingen vergt de identificatie van milieu-gevaarlijke stoffen en van de toelaatbare

concentraties ervan door middel van een inventarisatie van de huidige situatie en de opvolging van de evolutie ervan.

Daarbij wordt gesteund op Europese richtlijnen en op de afspraken gemaakt tijdens de internationale Noordzeeconferenties.

De Europese richtlijnen definiëren twee groepen polluenten, de zogenaamde zwarte en grijze stoffen. Tot nu toe werden 129 stoffen opgenomen op de zwarte lijst waaronder kwik, cadmium en een aantal bevrijdingsmiddelen en organische micropolluenten. In het vergunningsbeleid in Vlaanderen wordt deze lijst integraal gebruikt.

De oeverstaten van de Noordzee kwamen overeen om de vervuiling door persistente, giftige en/of bio-accumuleerbare stoffen bij de bron te beperken en om tussen 1985 en 1995 de aanvoer van dergelijke stoffen naar de zee met de helft te verminderen.

4.3. Beleidsinstrumenten

Voor de realisatie van kwaliteitsdoelstellingen heeft de Vlaamse overheid een aantal beleidsinstrumenten ter beschikking:

1° *Uitvaardigen van reglementen:*

Inzake de brongerichte aanpak heeft de Vlaamse Regering op 6 februari jl. haar goedkeuring gehecht aan het Vlaamse Reglement betreffende de milieuvergunningen, of afgekort het VLAREM. Met dit VLAREM, dat op 1 september van dit jaar in voege trad, blijft nog slechts één enkele milieuvergunning waarin alle huidige milieuvergunningen, zoals de ARAB-exploitatievergunning, de lozings- en afvalstoffenvergunningen, de vergunningen voor handelingen ter bescherming van het grondwater zijn geïntegreerd. Deze nieuwe milieuvergunningenreglementering is één historische stap naar de beoogde vereenvoudigde en meer doorzichtige milieuvergunningreglementering. Het Vlaamse Mestdecreet, dat sinds 23 januari 1991 in werking getreden is, vormt een eerste stap naar een oplossing van het probleem van de mestoverschotten.

2° *Controle en toezicht:*

De uitbouw van één enkele Vlaamse leefmilieu-inspectie lijkt mij - mede in het licht van de éne enkele milieuvergunning die vanaf 1 september jl. in voege is - belangrijk, niet alleen voor de efficiëntie van deze inspectie zelf maar ook voor de beoogde geïntegreerde milieuzorg.

Ook deze beleidsoptie is gerealiseerd met het Vlaamse decreet van 12 december 1990 betreffende het bestuurlijk beleid. Binnen het Departement Leefmilieu en Infrastructuur van het Vlaamse Gewest werd een Milieuinspectie opgericht.

3° *Toepassing van het beginsel 'de vervuiler betaalt':*

De Vlaamse Regering heeft vanaf 1991 de milieuheffing ingevoerd. De voornaamste kenmerken van deze heffing zijn:

- elke lozing van afvalwater, elke restvervuiling is heffingsplichtig.
- de heffing is evenredig met het waterverbruik (openbaar waterleidingsnet en/of

privé grondwaterput)

- het heffingsbedrag is functie van de geloosde hoeveelheid verontreinigingen: deze worden bepaald op basis van het geloosde debiet, de hoeveelheid zuurstofbindende stoffen, de zware metalen en de nutriënten N en P.

Op korte termijn heeft deze heffing een financieringsfunctie: in de eerste jaren zal de opbrengst van deze milieuheffing (voor 1991 geraamd op 5 miljard BEF) een absolute noodzaak zijn om de eerder genoemde investeringen te realiseren.

Daarna moet de aanmoedigingsfunctie van deze heffing de bovenhand krijgen waardoor de heffing het beleidsinstrument wordt om de vervuilers ertoe aan te zetten de door hen veroorzaakte verontreiniging aan de bron maximaal te beperken.

4° *Realisatie van de waterzuiveringsinfrastructuur:*

Zoals reeds toegelicht is het overheidsbeleid gericht op een aanpak van de verontreiniging aan de bron.

Op basis van een nominatieve projectenlijst kunnen de investeringskosten voor de zuiveringsinfrastructuurwerken worden geraamd op circa 60 miljard frank waarin begrepen een 25 miljard voor prioritaire rioleeringen.

De bouw en exploitatie van rioolwaterzuiveringsinfrastructuur is voortaan opgedragen aan de N.V. Aquafin als dochtermaatschappij van de N.V. Vlaamse Milieuholding. De financiële middelen worden verstrekt door het Minafonds, dat op zijn beurt gespijsd wordt door de milieuheffing.

De Vlaamse Maatschappij voor Waterzuivering (V.M.Z.), inmiddels omgevormd tot Vlaamse Milieumaatschappij, is van deze taken ontlast, maar krijgt op haar beurt bijkomende taken o.m. op het vlak van de uitbouw van meetnetten, de invordering van de heffingen en de opmaak van het Algemeen Waterzuiveringsprogramma (AWP) dat van onmisbaar belang blijft voor de verdere uitbouw van de rioolwaterzuiveringsinfrastructuur.

5° *Sanering van de bodem van de Beneden-Zeeschelde:*

De waterboderverontreiniging in het Scheldebekken vormt een diffuse verontreinigingsbron. Door de onderhoudsbaggerwerken wordt de vervuilde bodem opnieuw in suspensie gebracht. Door het terugstorten in de rivier wordt de vervuiling over een grotere oppervlakte verspreid.

In Vlaanderen wordt nu gewerkt aan een omstandig waterbodembesluit. De prioriteit zal nu evenwel gaan naar de waterzuivering, de sanering van de waterbodembodem is een tweede prioriteit.

Er is evenwel een onmiddellijke ingreep noodzakelijk in de Beneden-Zeeschelde op Belgisch grondgebied. In deze zone, waar de scheiding tussen zoet en zoutwater gebeurt, bevindt zich een relatief vervuilde slibvlek. Deze slibvlek glijdt af naar Nederland en bedreigt aldaar de relatief schone Westerschelde.

Het Vlaamse Gewest bestudeert nu een langlopend saneringsplan voor de bodem

van de Beneden-Zeeschelde. De bedoeling is om met ingang van 1994 jaarlijks 620.000 ton slibrijke baggerspecie te onttrekken aan de Beneden-Zeeschelde en deze op een gecontroleerde manier te bergen op het land. In afwachting van het operationeel worden van deze slibberging zullen reeds vanaf 1992 beduidende hoeveelheden baggerspecie geborgen worden in onderwatercellen in de dokken in de haven van Antwerpen op de linkerscheldeoever. Er wordt in de huidige stand van de studie aangenomen dat dit projekt ca. 15 miljard frank zal kosten en zeker meer dan 10 jaar zal in beslag nemen.

5. INTERNATIONALE AANPAK

De sanering van een stroombekken zoals de Schelde is niet mogelijk zonder een internationaal actieplan. Een intense samenwerking tussen alle betrokken oeverstaten en -gewesten moet dringend tot stand komen. Op korte termijn moet overgegaan worden tot een open en permanente uitwisseling van gegevens i.v.m.:

- waterkwaliteit en lozingen (immissie en emissie)
- investeringsprogramma's
- de concrete toepassing van de Europese Richtlijnen

Terzeldertijd moet een integraal bekkenbeleid voorbereid worden tussen alle betrokken overstaten en -gewesten, waarbij:

- gemeenschappelijke waterkwaliteitsdoelstellingen worden vastgelegd
- de uitvoering van de respectieve saneringsprogramma's op elkaar worden afgestemd.

Het Vlaamse Gewest is bereid loyaal aan een dergelijk actieplan mede te werken.

ir. R. DE PAEPE
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
W.T.C. Toren 3, Simon Bolivarlaan 30
1210 Brussel

CONGRESSEN

22-24 oktober 1991: Biotechnica 1991, International trade fair for biotechnology, Hannover, Duitsland.

Inlichtingen: Deutsche Messe AG, Messengelände, D-3000 Hannover 82, Deutschland.

22-25 oktober 1991, Gent, Flanders Expo: Iifest, Internationale vakbeurs voor milieutechnologie en arbeidsveiligheid.

Inlichtingen: Flanders Expo N.V., Maaltekouter 1, 9051 Gent. Tel. 91/40.92.11.

23-24 oktober 1991, Florence (Italy): European Specialised Conference on Atrazine and other pesticides.

Inlichtingen: IWSA/AIDE, Secretariat, 1 Queen Anne's Gate, London SW1H9BT, Great Britain.

24 oktober 1991, Bergen op Zoom (NL): Studiedag 'De Schelde: perspectieven voor ecologisch herstel'.

Inlichtingen: v.z.w. WEL, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen. Tel. 03/231.64.48 (Ext. 56), fax: 03/475.03.11.

24 oktober 1991, Gent: Studiedag 'Economische Expansiesteen: een aanzet tot duurzame ontwikkeling', Flanders-Expo, Auditorium 1, Maaltekouter 1, 9051 Gent.

Inlichtingen: Tel. B. Mazijn 014/33.31.11.

25-29 oktober 1991: Wastetech 91, International Waste & waste water Technology & Equipment Exhibition, Beijing, China.

Inlichtingen: Industrial Exhibition Services, Joop Barlag, Amstel 167, 1018 ES Amsterdam.

28 oktober-1 november 1991: European Training Course: 'Groundwater Pollution Management'.

Inlichtingen: Techware, c/o H.R. Wallingford, Oxfordshire OX10 8BA, United Kingdom. Tel. 0491/35381, Fax: 0491/26703.

5 november 1991, Utrecht: Symposium 'Verdraging, een erfenis van een nat verleden'.

Inlichtingen: CHO-TNO PB 6067 NL-2600 JA Delft. Tel. 015/697281.

14 november 1991, Den Haag: Symposium 'De fysische grondslag

van het Noordzee-watersysteem'.

Inlichtingen: Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Dienst Getijdewateren. Postbus 20907 NL-2500 EX Den Haag.

18 november 1991, Amsterdam: Symposium 'N-totaal verwijderen? Een biologische uitdaging!'. NVA (programmagroep 3) i.s.m. Stora.

Inlichtingen: Mevr. G. Both, Zuiveringsschap Amstel- en Gooiland. PB 1061 1200 BB Hilversum (NL). Tel. 035/881-611. Fax. 035/832.884.

19-27 november 1991, Wageningen (Nederland): Numerieke methoden voor de verwerking van ecologische gegevens.

Inlichtingen: Bureau PHLO, Postbus 8130, 6700 EW Wageningen. Tel. 08370-84093.

19-22 november 1991: Clean Seas 91, Valletta, Malta.

Inlichtingen: Lesly Ann Sandbach, Project Manager, Clean Seas 91. The Spearhead Group, Rowe House, 55-59 Fife Road Kingston upon Thames, Surrey KT1 ITA, England.

26-27 november 1991, Hamburg (Germany): Workshop on 'Inorganic Nitrogen Compounds and Water Supply'.

Inl.: Mr Pierre Schulhof, Chairman, Standing Committee compagnie Générale des Eaux, 52 rue d'Anjou, 75384, Paris Cedex 08(France), fax: (+33) (1)42662269.

9-10 december 1991, Antwerpen: Upstream and downstream processing in biotechnology.

Inl.: C/O TI-KVIV attn. Ms. R. Peys, Desguinlei 214, 2018 Antwerpen. Tel.: 32/(0)3/216.09.96, fax: 32/(0)3/216.06.89.

16-18 december 1991, Brussel: International Conference on River Water Quality.

Inl.: Albert Borschette Conference Centre Office 4/4 36, Rue Froissart, 1040 Brussel. Fax.: 02/235.37.36, tel.: 02/235.87.35.

15-17 januari 1992: Hong Kong: 'Aluminium in drinking water' (IWSA).

Inlichtingen: Mr. William C.G.K.O., Water Supplies Dpt, 48F Wan-chai Tower II, 7 Gloucester road, Hong-Kong. Fax. (852) 8240578.